

ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ ЗМІСТ ФОРМ УНІТАЗІВ У ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Скляренко Н.В., канд. мистецтвознавства, доцент,

Пирог О.В., студентка

Луцький державний технічний університет

Анотація. Автори розкривають історичні зміни форм унітазів всього світу та аналізують їх дизайнерський зміст. Знахідки цих предметів гігієни сягають періоду неоліту. У ХХ ст. проектування унітазів вийшло на дизайнерський рівень формотворення із врахуванням усіх принципів дизайну.

Ключові слова: унітаз; дизайн; гігієна; конструкція; форма.

Аннотация. Скляренко Н.В., Пирог О.В. Дизайнерское содержание форм унитазов в историческом контексте. Авторы раскрывают исторические изменения форм унитазов всего мира и анализируют их дизайнерское содержание. Находки этих предметов гигиены датируются периодом неолита. В ХХ веке проектирование унитазов вышло на дизайнерский уровень формообразования с учетом всех принципов дизайна.

Ключевые слова: унитаз; дизайн; гигиена; форма.

The summary. Sklyarenko N.V., Pirog O.V. Designer maintenance of forms of toilets in a history context. The authors open historical changes of the lavatory pan's forms of all world and analyze their design contents. The finds of these subjects of hygiene are dated the period late Stone Age. In XX century the designing of lavatory pans has left on a design shaping level in view of all principles of design.

Key words: a lavatory pan; a design; a hygiene; a form.

Постановка проблеми. У наші дні туалетної кімнати стали приділяти значну увагу. Культурний рівень людини тепер визначає саме влаштування у її житловому середовищі місця загального користування. Унітаз виступає головним предметом туалетної кімнати. З часом він із примітивного поступово перетворився на багатофункціональний агрегат для втілення найнеймовірніших дизайнерських рішень. Проте, якщо над вдосконаленням конструкції та функцій унітазів винахідники працювали ще із прадавніх часів, то розглядати даний об'єкт з точки зору основних принципів дизайну почали лише наприкінці ХХ ст. Спочатку цей предмет гігієни втілював лише принципи функціональності, конструктивності та ергономічності. На окремих етапах розвитку майстри намагалися досягнути естетичності унітазу. Однак про реалізацію найбільш вагомого принципу – образності, який власне і визначає приналежність того чи іншого виробу до дизайнерського рівня формотворення, винахідники практично не задумувалися до кінця ХХ століття. Постає проблема дослідження етапів формотворення унітазів світу і туалетних кімнат в цілому як важливого компоненту дизайну сучасних інтер'єрів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій стосовно поставленої проблеми. Питання "туалетної" культури до сьогодення мало цікавили дослідників. У літературних джерелах інформація про виникнення та історію розвитку унітазів з'явилася на початку 90-х років минулого століття –

С.Бернатосян [1], Д.Керр, С.Паркер, Д.Хоран, Р.Закс, О.Ліпков [3], І.Алімов. Однак, у поданій інформації відсутні детальні описи зовнішнього оформлення та аналіз дизайнерських змістів унітазів. Деякі дані про історію та сучасність унітазів можна знайти у газетних та журнальних публікаціях [2; 4]. Інтернет-сайти [5-8] представляють матеріал переважно технічного характеру та висвітлюють тенденції дизайн-пошуків сучасних унітазів.

Унікальні матеріали стосовно дизайну унітазів можна отримати у музеях туалетів, розташованих по всьому світу – в Америці, Індії, Англії, Японії, Україні та ін. Виставкові експонати дають можливість наочно прослідкувати історію виникнення та розвиток унітазів, виконати їх дизайн-аналіз, а також сформулювати висновки про ступінь втілення в них принципів дизайну. Проте при значній різноманітності інформації у жодному джерелі немає детальних описів із подальшим аналізом дизайнерських змістів унітазів.

Мета та завдання роботи. Метою статті є виявлення історико-культурних особливостей і дизайнерських змістів унітазів світу в історичному контексті.

У зв'язку з цим авторами виділені наступні завдання: 1) дослідження основних історичних періодів виникнення унітазів; 2) розгляд композиційних особливостей та дизайнерських змістів унітазів різних епох; 3) пошук можливостей використання результатів дослідження у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія туалету нараховує тисячі років, протягом яких відбувалися зміни дизайнерської форми та змісту.

Найбільш давніми знахідками виявилися відхожі місця на Оркнейських островах поблизу узбережжя Шотландії, вік яких становить приблизно 10 тисяч років (епоха неоліту). При розкопках на березі ріки Інд знайдено складну каналізаційну систему, по якій нечистоти виводилися за межі міста. “Унітазом” був ящик із цегли або каменю з дерев'яним сидінням. Форма прадавніх “унітазів” була виразною, конструкція – простою, виріб цілком забезпечував виконання основної робочої функції і відповідав потребам споживачів. Проблема надання агрегату гарного вигляду та глибинного змісту не хвилювала користувачів перших “унітазів”, про декоративне оздоблення мова в ту епоху не йшла, тому виконання естетичної та знакової функцій відклалося на невизначений час.

В гробниці шумерської цариці Шубад в Урі знайшли трон з отвором для справляння нужди (2600 р. до н.е.). Тронний унітаз цариці був оздоблений декоративним різьбленням та прикрашений символічними зображеннями, що свідчить про цілеспрямоване проектування виробу майстрами, які дбали не лише про вирішення першочергових фізіологічних потреб своєї цариці, але й про антураж даного процесу. Ще один із найдревніших сортирів відноситься до цивілізації Мохенджо-Даро (2500 р. до н. е.) на території нинішнього Пакистану [7]. “Унітаз” являв собою цегляну споруду зі стільчаком, що зв'язана із підземною стічною системою. Даний виріб своїм загальним виглядом та способом використання дуже нагадує сільські вуличні туалети. В ХХ ст. до н. е.

палацові будівлі древнього Кносу на острові Крит були обладнані комфортабельними ванними кімнатами та внутрішніми туалетами зі зливом та системою каналізації. Виглядали античні зливальні унітази, як кам'яні стільчаки з дерев'яним сидінням, до яких за допомогою складної системи труб підводилася вода із спеціальних резервуарів [1, с. 23]. Найвищого рівня у даному питанні серед древніх народів досягли давні римляни. Вони побудували потужну водогінну і каналізаційну системи, впровадили в щоденне життя не лише лазні, а й публічні та домашні туалети з водяними унітазами [3, с. 10].

З падінням Римської імперії системи каналізації були практично повністю зруйновані. Замкові туалети в Середні віки являли собою шахту з кам'яним сидінням, лише в небагатьох туалетних кімнатах була проточна вода. В музеї міста Авіньйона можна побачити нічну вазу Карла Великого – жакливу мідну посудину з ручками [8]. Про туалети зі зливом було забуто на віки. Особливого поширення набули нічні горщики.

У період розквіту популярності нічних ваз їх якість і краса вважалися важливим показником добробуту власника. Горщики для простолудинів робили з міді, знать користувалася срібними, встановлюваними всередину спеціальних туалетних стільців. Технологічна примітивність цих виробів частково компенсувалася їх вишуканим оздобленням. Із початком оформлення нічних ваз був зроблений незначний крок назустріч образності та естетичності.

Титани Відродження зосередились на вдосконаленні конструкції унітазу. Наприклад, Леонардо да Вінчі спроектував для короля Франсуа I туалет зі зливом, але проект винахідника втілений не був [6]. Популярністю серед знаті надалі користувались “портативні унітази” – банкетки з діркою зверху та резервуаром, який виймався зсередини. Виробники меблів змагалися у прагненні завуалювати стільчаки під стільці, банкетки, столи і навіть книжкові шафи! Вся споруда зазвичай багато прикрашалася дерев'яним різьбленням, тканинним драпіруванням, позолотою.

Згодом з'явилася ще одна функція “туалету” – “королівські прийоми на горщику”, втілені у життя королем Франсуа, а згодом Катериною Медичі. Стільчак поступово став невід'ємною частиною часопроведення французьких вельмож. Майстри намагалися стильово об'єднати даний предмет гігієни із оточуючим середовищем, зробити його максимально вишуканим та розкішним.

Прорив у сфері унітазобудування зробив сер Джон Харрінгтон, похресник королеви Єлизавети I. В 1596 р. він представив перший в світі ватерклозет – прототип сучасних туалетів. Сам унітаз, названий “Метаморфоза Аякса”, являв собою дерев'яне сидіння з цистерною та клапаном для зливу [6].

На рубежі XVI ст. європейська цивілізація технологічно вже була готова втілити ідею злиального унітаза в життя, проте культурний розвиток суспільства ще не досягнув рівня, котрий гарантував би необхідність у ньому. Тому горщики протрималися в Європі ще майже два століття – до того моменту, коли англійці

Олександр Каммінг оформив у 1775 р. перший в історії людства патент на розробку зливального унітаза.

Лише в XIX ст. для туалетів настав справді зоряний час. Поширення азіатської холери та брюшного тифу зумовило створення централізованої каналізації і про розробку унітазів. Справжній технічний прорив зробив у 1849 році Стефан Грін, який придумав водний капкан - U-подібний вигин стічної труби між унітазом та каналізацією, який перешкоджав неприємним запахам на шляху назад [7].

З того часу конструкція “крісло з діркою над горшком” пройшла тисячоліття і лише на початку XX ст. практично повністю була витіснена ватерклозетом (англ. water closet). Немалий внесок у розвиток сантехніки зробив Томас Креппер у 1861-1904 рр. Йому належить винахід усім відомої системи зливу “потягни за шнурок” [5]. Дженнінгс та Твіфорд доповнили винайдений Креппером зливний бачок автоматичним краном напуску води. Наступним кроком було винайдення винахідником Доултоном бочка, який кріпився на стіні високо над унітазом. Вода, зливаючись з висоти, змивала все у каналізаційну трубу.

XIX століття залишило унітази із розписами та ліпниною. Деякі із декоративних унітазних чаш були такими красивими, що за їх дизайном робилися супові миски. Наприкінці століття унітази почали робити з фаянсу на фабриках з виробництва посуду. Масове виробництво перших фаянсових унітазів сучасної конструкції розпочало іспанське акціонерне товариство з електрифікації країни UNITAS, з чим і пов’язана звична назва “унітаз” (“союз”, “об’єднання”). З 1915 р. прийшов час бочків, якими ми користуємося і сьогодні.

Історія унітазу ще не закінчена. Спеціалісти вже виділяють національні школи унітазобудування. *Італійська* – робить акцент на естетичному вигляді виробів. *Скандинави (фіни, шведи)* переконані, що унітаз повинен в першу чергу відмінно працювати. Вони вдосконалюють механізми зливу, працюють над ергономікою. *Японці* основну увагу приділяють тотальній комп’ютеризації унітазів, що забезпечують здатність діагностувати організм [4, с.184].

Висновки. Аналіз дизайнерських рішень унітазів дозволив стверджувати, що з часів неоліту вже використовувалися примітивні “туалети”. Давні шумери зуміли поєднати у своєму творінні функціональність, ергономічність, естетичність, до того ж наділили “унітази” символічним змістом. Середні віки забезпечили поширення нічних горщиків, а період XVI–XIX ст. – вдосконалення конструкції та оздоблення. У XX ст. розробка унітазів вийшла на дизайнерський рівень формотворення із урахуванням усіх принципів дизайну.

Подальший напрямок дослідження. Робота являє матеріал для подальших досліджень історії дизайну туалетів та пошуку дизайнерських рішень для створення креативних туалетних та ванних кімнат у середовищі життєдіяльності людей.

Література:

1. Бернатосян С. Г. Тысяча и одно чудо света: Ч. 1. Музыка форм и линий. – Мн.: Асар; Спб.: Эрудит, 2001. – 280 с.: ил.
2. Гракун И. Очень современный праздник // Трибуна. – 2007. – № 5.
3. Липков А.И. Толчок к размышлению, или Все о сортирах. – М.: Эксмо, 2005. – 384 с.
4. Осипчук И. Кто бы мог подумать // Факты. – 2007. – № 6.
5. <http://www.tualet.ru/index.html>
6. <http://www.unitaz-i.narod.ru>
7. <http://www.eg.ru/Publication>
8. <http://www.unusualmuseums.org/toilet>

Надійшла до редакції 3.04.2008